

F 122
s. 105

Academiiline Rootsi-Eesti Selts

Aarik, Johannes

Greta ja Per Wieselgren: Rootsi
keele grammatika. EKS. Tartu, 1939.
Rekensiosui ära kiri.

14. jaan. 1940

9 l.

Greta ja Per Wieselgren: Rootsi keele grammatika.

Eesti Kirjanduse Selts. Tartu, 1939. - 21 - 156 lk.

Tuleb kohe tähendada, et arvustatav raamat ei ole sobiv rootsi keele õpikuks koolidele ega ole selleks määratudki, nagu autorid ise seda deklareerivad oma eessõnas, vaid üliõpilastele filoloogidele, kes rootsi keelt ülikoolis õpivad. Raamat pole ka mitte iseõppijaile kohane praktilise keeleõppimise otstarbel.

Kõige sellega seletub ka raamatu nii sisuline materjal kui selle esitus- ja käsitusviis. Selle kasutamine eeldab kõigepäält juba teatavat keele tundmist ja teiseks paiguti filoloogilist huvi. Autorid näivad esimest eeldavadki, sest eessõnas viidatakse G.Wieselgren'i "Rootsi keele õpikule" kui käesoleva raamatu eelõpikule. Paiguti eeldab raamat päris hääd (vähemalt passiivset) rootsi keele tundmist, sest stiili päätükis (lk.35-38) antakse kuus eri stiili näidist ilma ühegi tõlketa. Et neist muide isegi harilikule lugejale (mitte ainult rootsi keelt õppivale filoloogile) huvitavaist näidiseist siiski ka vähema keeleoskusega isikud äru saaksid, teeksid autorid hästi, kui nad meile lisaksid eestikeelsed tõlked vastavas stiililaadis.

Päämiselt filoloogilist lugejat peavad silmas päätükid

Et
eesti
keeles
ei ole
nii
palju
võimevat
stiili ja
väljundeid

ei saa talhida rahuldaval määral

1-4 "Sissejuhatuses": "Üldine karakteristika" (lk.21-22).

- "Ajalooline arenemine" (lk. 22-26). - "Murded" (lk.26-28).

Öige
- "Arhaisme muutmisõpetuses" (lk.29-32) ja ka päätükk õige-
kirjutusest (lk.45-52). Sellest hoolimata tahaks süäl mõne
seiga kohta näha rohkem konkreetseid näiteid, muude seas
hulga illustreerivaid näiteid saksa laensõnadest rootsi kir-
jakeeles ja samuti prantsuse laenudest. Ortograafia päätükis
lk.40, 14, d mainitakse, et kirjamärk e tähistab ä-d umbes
70-s üksiksõnas, ei tooda aga ühtki näidet. Oleks püdanud and-
ma vähemalt kümnekonna näidet, nimelt sõnad, mis neist 70-st
kõige sagedamini esinevad. See oleks filoloogidelegi huvitav
ja kasulik.

Tuletusõpetus on liig konspektiivne ja samuti näidete
vaene ning seetõttu abstraktne, kujunedes paljaks tuletusliide
te loeteluks. Abstraktseks jääb esitus sellest hoolimata
et süäl osutatakse liidete päritolu ja nendega moodustavate
sõnade sõnaliik ja tähenduslaad. Seegi päätükk on seepärast
loetav ja päämiselt rootsi keelt juba tundvaile ja oskavaile
filoloogidele.

Ka osades "Häälikuõpetus" (lk.38-52) ja "Vormiõpetus
ja lauseõpetuse põhijooni" (lk.53-136), milleles siirduetak-
se enam tegeliku keeleõpetuse valdkonda, annab end negatiiv-

selt tunda paiguti natuke filoloogiliselt abstraktne käsitlus- ja esitusviis. Nii nenditakse (lk.43 ja 44) rootsi pika u-hääliku seletamiseks ainult kõneorganite asendit ta hääldamisel, aga ei kirjeldata tema kõlalist muljet (et see on u ja ü vahepäälne häälik). Samuti seletatakse (lk.50,10) k hääldamist ts-ks järgmisel abstraktsel ja kaudsel kujul: 'Sõnaalguste eesvokaalide eel tähistab k tj-häälikut samadel tingimustel kui g j-d'. Kui palju kergem ja lihtsam oleks luugejale aru saada, kui oleks öeldud: 'k tähistab ts-häälikut eesvokaalide (e,i,y,ä,ö) ees'. *NI, tanke kille kõne k'iga*

Ka kõigil näidesõnadel ei anta tõlget, näit. "fruntimret" (lk.53, märkus d), "tysk, spanjor, lejon" (lk.54, märkus f).

Kahetseda tuleb, et morfoloogia osas rootsi sõnade järel, mida grammatika seisukohalt käsitellakse, ei anta nende hääldamist. Vähemalt oleks tulnud osutada, kus vokaal on pikk (seega ka o hääldamine u-ks) ning kus ä hääldub e-ks ja vastupidi - sääl, kus see õppijale iseenesest ei selgu (nagu o hääldamine u-ks lahtises silbis). Niisuguse vähemalt osalise hääldamise osutamisega oleks raamat praktilisuse suhtes tunduvalt võitnud.

Kuid raamatul on ka oma häid külgi. Käänamise, võrdlustmete ja pööramise käsitus on selge ja ülevaatlik. Hästi

aga see pole nii õige

See → o hääldamine u-ks lahtises silbis. Niisuguse vähemalt osalise hääldamise osutamisega oleks raamat praktilisuse suhtes tunduvalt võitnud.

käsiteldud - ka praktilise õpiku seisukohalt - on eessõnad ja sidesõnad (lk. 121-129) ja samuti ka sõnade järjekord (lk. 130-136), mis viimane moodustab raamatu lõpppäätüki, sest need osad on varustatud rohkete lausenäidetega käsiteldavate keelendite selgitamiseks ja igale näitele on lisatud ka eestikeelne tõlge.

Eessõnade päätüki lõpus oleva paragrahvi "Eesti keele eri käänete tõlkenäiteid" kohta tähendatagu, et see oleks veel rohkem võitnud, kui eesti käändeile vastaina antud rootsikeelsed eri väljendid esineksid selleks moodustatud lauseis, nagu seda on tehtud eessõnade puhul.

Stiil on üldiselt selge ja ladius, välja arvatud mainitud abstraktsus mõnede reeglite esitamisel. Mitte küllalt õnnelikult sõnastatud on siiski järgmine lause: "Tänu lektor Gösta Bergmani (Lund) lahkele vastutulelikkusele on harimatu keele näidet võidud kohendada moodsa ning kõikjal mõõduandva Stokholmi žargooni järgi" (lk. 37).

Trükivigu ei ole märgata pääle ühe: 'Har du läst boken, jag av [p.o. gav] dig?' (lk. 93). Teatav trükiviga on siiski ka "lääne - ida" ja "põhja - lõuna" (lk. 27 ülal) pro "lääne-ida", "põhja-lõuna".

On praegu Puuduseks tuleb lugeda ka seda, et raamatul puudub sisukord, mis peaks olema alguses või lõpus.

Lõppeks esitatagu ka mõned märkused ja soovid raamatu eestikeelse külje kohta.

Kõigepäält, kuna raamat on päämiselt määratud filoloogidele, siis torkab võõristavalt silma mõnede eestikeelsete grammatiliste terminite tarvitamine rahvusvahelisel alusel, seda enam et need eestikeelsed terminid ei ole iseeneses kuigi õnnestunud, nimelt pöördsõna, tegevusnimi, kesksõna ja juhis pro verb, infinitiiv, partitsiip ja reegel. Tähen- datagu, et nüüd ka vähemalt gümnaasiumi keeleõpikuis on tendents neis termineis üle minna rahvusvahelistele nimetus- tele (nii H.Jänese "Eesti keele õpikus"). Seesugune purism on on teatavas vastuolus ja vastuoksuses teiste võõrsõnade roh- kes tarvitamises, eriti häälikõpetuse esitamisel; näit.: 'Suures osas Rootsimaa on r sarnane eesti omaga, s.o. see konsonant artikuleeritakse keeleotsaga alveolaarselt ehk supradentaalselt. Tremulantse r (parem r-i) kõrval võib olla ka frikatiivne' (lk. 45, 11). Samuti räägitakse 'intervokaal- sest m-ist' (lk. 48), aga teiselt poolt, täishäälikute muu- tumisest' (parem: vokaalide muutumisest'). Tarbetu võõrsõna on kindlasti ebakonsekventne (58) pro ebajärjekindel.

Halb keelend on ühesilbiline ("Looduse" õigekeelsus!).
E.Kirjanduse Seltsi poolt väljaantud E.Muugi ja K.Mihkla

Õige!
Seale
kohaste
sind
kirjastuse
poolt.

kooligrammatikais on järjekindlasti "ühesilbiline".

'Omadussõnadest kujundatakse (õigem: moodustatakse) keskvärre' (lk. 63 ja mujal), kuigi ebajärjekindlasti tarvitatakse analoogilises juhtumeis ka sõna moodustama.

Kindel viga on valjumalt (lk.26) pro valjemalt (nii Muugi õigekeelsus-sõnaraamatus); soonda (pro soojenda) lk. 52 on ebasoovitav vorm (VÕS); vastuoksa (40) pro vastupidi; 'miski ime' (31) pro 'mingi ime'.

Komma on tarbetu järgmises rühmsidesõnus: 'Enne seda, kui (46); pärast seda, kui (25). Tarbetu ka lauses: 'keele selg ei ole tõusnud nõnda kõrgele, nagu eesti aad häälaldas' (43).

Ebajärjekindlasti tarvitatakse kord vormi teatud (22,35), kord teatav (107). Viimane on soovitavam.

Ebajärjekindlasti ka mitmuse kohta kord mille, kord millede: 'Sõnades, millel on' (41); põhivormid, milledest' (84). Tuleks eelistada viimast.

Vormi deminutiivne (34) asemel on parem diminutiivne.

Valesti lahku kirjutatud on mõni kord (31). Ja kas ei tuleks ka lahkukirjutamise põhja keeles (23) asemel kokku kirjutada põhjakeeles? Samuti: 'niipalju (pro niipalju), kui neid esineb kirjas' (27). Ka komma on siin tarbetu.

Lialduslik -tis (pro tus) on: 'elukutse tähistiseks (33), luuletis.

Lialduslik lühiduse taotlemine: hääldus (parem hääldamine). Teiselt poolt aga vastuoksuslikult nõudmisi (23) pro nõudeid, üleval (131) pro ülal, seda enam et autoril ühes kohas esinebki ülal: ülalkäsiteldud (49).

Sõna korrapäratu, mida järjekindlasti tarvitame, on ebakohane; tuleks tarvitada ebakorrapärane. Teiselt poolt ei tundu hästi sobivat neologism ebaharitlane (39), mille asemel oleks parem väheharitud või poolharitlane või lihtsalt harimatu (isik).

Sõnavormi rõõmustuma (24) asemel, mis tähendab "rõõmsaks saama", on antud kohas õigem rõõmutsema (tähend. "rõõmus olema").

Ebakohane on ring pro ringkond: 'õpetajate ringidest' (pro ringkonnist), seda enam et lk. 70 esinebki 'sõprade ringkonnas'.

Tuleks vältida tu-lõpulisel eitavaid sõnu sääl, kus talõpulisega läbi saab; seepärast mitte 'rõhutus asendis (36), rõhutu prefiksiga' (38), vaid pigem 'rõhuta asendis, rõhuta prefiksiga'.

Tarbetult kahekordne eitus: 'ega pole' (59) pro 'ega

ole'.

Tarbetult ja ebakohaselt partitiiv pro nominatiiv:

'Vanemas kirjakeeles on rida sõnu, kus mitmuse tarvitamine on kõikuv, näit. laensõnu (pro laensõnad) adverb adverber, kalas kalaser' jne. (56).

Subjekt tarbetult lause lõpus: 'sõnaramatus, kus on osutatud õige hääldus' (51), parem: '..., kus õige hääldamine on osutatud'. Sõna on liig eespool: 'nagu on suhtes teisteski keeltes' (40), parem: 'nagu suhted on teisteski keeltes'.

Autorid (või õigemini tõlkija) tarvitavad 'tagavokaalide eel' (23 ja mujal järjekindlasti). Kas ei oleks kohasem 'tagavokaalide ees'?

Sõna ainult asemel tarvitatakse peagu alati üksnes (38 ja mujal). Ka sõna ning esineb liig sageli ja tarbetult ja asemel.

Pro näit. '1375. aastal' oleks soovitamam tarvitada 'aastast 1375'.

'-s lisamisega', parem: 's-i lisamisega'.

Lõppeks näeks meeleldi, et oleks järjekindlamini tarvitatud i-mitmusi. Nüüd aga erineb selles teatav ebajärjekindlus, isegi vastuoksus: ühelt poolt on algavais sõnus (38),

erinevateks keelteks (21) pro tarvitatavaiks murdeiks, tugevaiks lõppudeks, erinevaiks keelteks. Eriti torkab silma, et ei taibata tarvitada l-mitmusi liik-sõnadest ja samuti -liikude asemel lühemat like-genitiivi: 'harilikkudest vormidest (28), isiklikkude (40), usupuhastuslikkude autorite' (25) jne pro 'harilikest vormidest, isiklike, usupuhaslike autorite', mis on lühemad ja ühtlasi kõlavamad. Samuti ei taibata tarvitada atributiivses asendis kõigis ja kõigi, vaid ikka kõikides, kõikide: 'kõikides stiilides, (36) kõikide keelte' (22) pro, kõigis stiilides, kõigi keelte'.

Ka ei eelistata frekvontatiivide tella-tüüpi muutmist, vaid kirjutatakse käsitleda (32), käsitletakse (34), käsitletud (22) pro käsitella, käsitellakse, käsiteldud.

Ka õelda ja makstud asemel oleks soovitam ütelda ja maksetud, olesklema asemel oleskelema.

Hulk muid keelelisi seiku on pliiatsiga märgitud raamatu korrektuurpoognais.

x

Otsus: raamat sobib õppevahendiks ainult kõrgemale õppeasutustele (ülikoolis, erikursustel), koolidele aga otseks õpiluks mitte, vaid ainult abirasmatuks tingimusel, et ilmsed eksimused enne trükkimist parandatakse ja raamat varustatakse sisukorraga.

14.I 40.

(Joh. Aavik)